

A szaknyelvek és a szaknyelvi szövegek egyes sajátosságairól

A mai civilizáció egyik legjellemzőbb tulajdonsága az emberi munka egyre gyorsuló ütemben történő szakosodása. Ennek eredményeként nemcsak a szellemi munkavilág differenciálódik, különösen a tudomány területén, hanem a gyakorlati (termelési) munkavilág is. Ez azt eredményezi, hogy az egyes emberi társadalmakban egyre több kisebb-nagyobb új szakmai kommunikációs közösség jön létre. Azt mondhatjuk, hogy mindkét munkavilág szakmai differenciálódásának az egyik következménye az egyes emberi közösségek kommunikációs (információs) és végeredményben nyelvi tagolódása. A sajátos információs-kommunikációs szükségletek kielégítése érdekében a szakmai közösségek szükségszerűen létrehozzák a megfelelő szaknyelveket, azaz a **technolektusokat**. Ebből a szempontból a különböző emberi közösségek egyre gyorsabb és egyidejűleg egyre mélyebb technolektális differenciálódása teljes mértékben indokolt. Ez egyszerűen nem más, mint ennek a szakmai tagolódásnak a komplementáris együtthatója. Ha ez így van, akkor az egyes társadalmak által létrehozott technolektális „gazdagság” függvényében értelmezhetjük az általuk elért civilizációs szintet is. Az adott közösség által elért civilizációs fejlődés annál jelentősebb, minél gazdagabb az a szakmai nyelvkészlet, amellyel rendelkezik. Jelenleg tanúi lehetünk annak, hogy lavinaszerűen nő az új tudás, az új innovációk és ennek következtében az új termékek mennyisége és minősége is. Ezzel egyidejűleg egyre gyorsabban avulnak el a tegnapi innovációk is. A távközlési elektronikában például a tudás már körülbelül 2–3 év alatt elavul, és vele együtt avulnak el a ráépülő termékek is. Ez azt eredményezi, hogy ugyanolyan ütemben változnak, avulnak el a megfelelő szaknyelvek is.

A technolektusok kétség kívül nemcsak a tudományban játszanak óriási szerepet, hanem a termelő munka világában is, és ezért az eddiginél sokkal több figyelmet érdemelnek. A technolektusok az emberi munka igen fontos eszközei, állapotuktól, elsajátítási fokuktól, használatuktól egyre nagyobb mértékben függ mind a megismerési, mind pedig a termelési munka hatékonysága. Ezért a mai világban az egyik legfontosabb kérdés a nyelv minősége, amelyben létrehozunk, rögzítjük és átadjuk a szaktudást. A szaktudás nyelvének van saját szakszókincse, amelynek az alapját egy meghatározott terminológiai és az a szabályrendszer képezi, amelynek segítségével bevezetik a terminológiai egységeket a szövegbe. Ez azt jelenti, hogy a szaknyelv saját kognitív szintaxissal rendelkezik, amely meghatározza a szakszövegek struktúráját. Egy konkrét technolektus szakszókincse és kognitív szintaxisa több aspektusban is különbözik a köznyelvtől. A köznyelv olyan funkciókkal rendelkezik, amelyek idegenek a szaknyelv számára. A technolektusok elsődleges funkciója az instrumentális funkció. Ezen kívül egyaránt jellemző rájuk a megismerési és a kommunikatív funkció. Azok a funkciók viszont, amelyek a természetes nyelv lényegét érintik, mint például az expresszív, az impresszív, valamint a poétikai funkció, nem tartoznak a technolektusok funkciókészletéhez.

Az adott nemzeti nyelv lexikális készletén alapuló szaknyelvek szókincse túllépi annak határait. Ez azt jelenti, hogy a szakszókincsre más elveket alkalmazunk, mint az irodalmi nyelv szókincsének az esetében. Például az idegen nyelvekből átvett lexikális kölcsönzéseket másképpen értelmezzük az irodalmi nyelv szempontjából és másképpen a technolektusok tükrében. Az irodalmi nyelvben nem preferáljuk az idegen szavak átvételét, főként akkor, amikor megvan a saját megfelelője, sok technolektusban azonban az ilyen lexikális duplumokat az International Standard Organization ajánlásának értelmében normának tekintik. Bár a szakszókincs szerves kapcsolatban áll az általános szókincssel, ez azonban nem jelenti azt, hogy annak a „bővítését” képezi. Ez külön lexikális kategória, amelynek alapvető része nem tartozik a köznyelvhez. Minél nagyobb mértékben közelíti meg az adott terminológiai egység az „ideális terminus” fogalmát, annál inkább távolodik a köznyelv szókincsétől. Ebben a kérdésben nemcsak a terminusokról, mint olyan szavakról vagy szókapcsolatokról van szó, amelyek az adott szaktudomány fogalmait és objektumait jelölik, hanem a nomináció módjairól és típusairól, valamint a nem terminológiai szavaknak a szakszövegben történő funkcionálásáról is.

A terminus fogalmát általában az állandó paraméterek alapján határozzák meg. Tehát a terminus nem más, mint egy olyan szó (szókapcsolat), amely meghatározott, pontosan definiált fogalmi struktúrával rendelkezik, és amely elvileg egyértelmű, emocionális töltés nélküli egység, de amely viszont rendszerképző képességgel bír. Hozzá kell tenni azonban azt is, hogy paradox módon magának a terminusnak sincs egzakt definíciója a tudományban. A szakirodalomban a terminust különböző módon határozzák meg, illetve értelmezik, például, olyan nyelvi jelként, amelynek a deszignátumát az ugyanahhoz a szaktudományhoz tartozó más deszignátumok viszonylatában definiálják (Rondeau 1984); vagy a szaknyelv olyan formális jeleként, amelynek a képzési momentuma megelőzi a megfelelő fogalom definiálásának a folyamatát (Nowicki 1985); vagy egy szóként, illetve szókapcsolatként, amelynek speciális, konvencionálisan meghatározott tudományos vagy műszaki jelentése van; vagy egy kifejezésként, amelynek segítségével rámutatunk a fogalomra, azaz az adott objektum megkülönböztető jegyeinek a halmazára (Suonuuti 1997); vagy a szakszókincs egységeként (Lukszyn 1993); stb.

A terminus lényegét az egyes kutatók a következőkben látják: (1) a terminus logikai superstratum és a nyelvi szemantika által determinált konceptuális struktúra; (2) funkcionális struktúra, amely magában foglalja a nominatív, a szignifikatív, a kommunikatív, a pragmatikai és a heurisztikai funkciót; (3) olyan formális struktúra, amely „terminuselemekből” áll, és amelynek saját fonetikai, morfémius, derivációs és szintagmatikai jellemzői vannak (Lejcsik 1994). A definíciótól függetlenül a terminusok specifikuma mindenekelőtt abban rejlik, hogy azok „az emberi munka eszközei”. Segítségükkel az ember megismeri az objektív valóságot, képet alkot róla, és ez befolyással van az ember magatartására és viselkedésére (Grucza 1991).

A terminus jelentésének kettős jellege van. Először egyedi jelentése van, másodsor pedig – rendszerbeli. Ebben az értelemben a terminus és a kvázi terminus közötti eltéréseket e két jelentésfajta között fennálló, egymással ellentétes relációk határozzák meg. A terminus lényegét a rendszerbeli jelentése (értéke) adja meg. A terminus egyedi jelentése végeredményben azon belső rendszerbeli relációk származékának tekinthető, amelyek az adott konceptuális mezőt alkotják. A kvázi terminus lényegét viszont az egyedi jelentés képezi, és ezért a megfelelő konceptuális mezőt belső relációinak sajátos határozatlansága jellemzi. Ez azt jelenti, hogy a kvázi terminus használati köre kevésbé korlátozott az adott rendszer által, mint a terminus esetében.

A szakszöveg nem más, mint a megfelelő terminológiai tár reprezentációjának a formája, amely a megfelelő szintagmatikai sorban az aktuális logikai szintaxis szabályai szerint jött létre. Minden terminus, mint a rendszerbeli konceptuális egység, a saját diszkurzív potenciálját a megfelelő szakszöveg struktúrájában valósítja meg. A logikai szintaxis alkalmazásának eredményeként a szakszókincs egy olyan tezaurusszá, azaz olyan terminológiai rendszerré válik, amelynek a komponensei között meghatározott relációk érvényesülnek, és amely reprezentálja a szaktudást. A szakszókincset a következő elvek jellemzik: (1) **az adekvátság**, (2) **az aktualitás** és (3) **a produktivitás**. Az adekvátság fokát a szakszókincsben rögzült szaktudás mennyisége, az aktualitást viszont e szaktudás minősége alapján határozzák meg. A produktivitás az adott szaktudományban prognosztizálható potenciált jelenti (Lukszyn 2002: 41).

A szaktudás nemcsak abban különbözik az általános tudástól, hogy elméletileg bizonyított és kísérletileg ellenőrzött, hanem abban is, hogy új tények létrehozására irányul a szakmai tevékenység során. Ez a képesség a logikai szintaxis alapvető funkcióját vetíti elő. Érdeemes megjegyezni, hogy a szaknyelvek területén folyó tudományos kutatásoknak nem annyira a terminológiai tár rendszerezésére és különféle tipológiák létrehozására kell törekednie, hanem inkább a szakgondolkodás algoritmusainak, szabályainak és elveinek a rekonstruálására kell irányulnia, amelyek alapján a létrejött hipotézisek és felfedezések normát alkotnak (Lukszyn 2002: 42). A *realibus ad realiora* maxima, azaz „a közvetlen valóságtól a magasabb rendű valósághoz” hűen jellemzi a technolingvisztikai kutatásokat.

A szakszöveg, mint a szaktudás képe (metaképe) a szakmai kommunikációs rendszernek alapvető eleme. Adója vele jelzi a vevőnek, hogy milyen szakinformációval rendelkezik, és a meg-

felelő metainformációs operátorok (metaszöveg) segítségével arra törekszik, hogy rávezesse a vevőt és segítse abban, hogy ő a lehető legadekvátabb módon tudja rekonstruálni és elsajátítani az új szakinformációt. A vevő által rekonstruált kép az eredetinek (forrásnak) a metaképe, tehát általában nem izomorf képe annak, mivel a két szakember szaktudása, mentális képessége, tapasztalata, világképe stb. soha nem lehet azonos. Tehát jogosan beszélhetünk itt az **idiotechnolektusokról** a **politechnolektusok** viszonylatában, amelyek az idiotechnolektusok logikai metszetét alkotják. Ezen kívül a valódi kommunikációs folyamatban ez a kép, mint a szakközlemény, a különféle tényezők hatására deformálódhat, és a vevő nem az eredetileg neki szánt tudást rekonstruálja. Ennek számtalan példája is van a valóságban. Ennek a tükrében igen fontos kérdésnek tűnik a megfelelő kontextus biztosítása. A szakmai kommunikációs rendszerben a közlés vevője szakértő szerepben van jelen, mivel neki kell rekonstruálni, értékelni a közlés tartalmát a meghatározott szaktudás kontextusában.

A fentiek tükrében érdemes elgondolkodni azon, hogy a feljebb említetten kívül milyenek a szaknyelv további sajátosságai a köznyelvhez viszonyítva. A szaknyelveket a szemantikai síkon általában a **monozémia**, azaz a konvencionális verbális jelek egyértelműsége, a morfológiai síkon a **szimplifikáció**, azaz a grammatikai rendszerek érezhető egyszerűsítése, a stilisztikai síkon viszont a **semlegesség**, azaz a funkcionális egységek expresszív konnotációinak a hiánya jellemzi. A szaknyelvekhez ezen kívül olyan tipikus tulajdonságokat is sorolhatunk, mint például: (1) a terminológiai tár nyitottsága, elsősorban az úgynevezett világnyelvekből történő kölcsönzések tekintetében; (2) az új terminusok megalkotásában a klasszikus nyelvek szókincsére való orientálódás; (3) a különféle interdiszciplináris kapcsolatok hatására a terminusok konceptuális átalakítására való fogékonyság. Ezen nyilvánvaló eltérések ellenére a szak- és a köznyelv között húzódó fő választóvonalak azonban máshol jelennek meg. Arról van szó, hogy a szaknyelvi szöveg tükrözi az irányított szakmai tevékenységnek azt a produktumát, amely az adott objektum elemzéséből született. Ez a tevékenység feltételezi a modellálást, azaz az absztrahálást, amely szükségszerűen implikálja a szaknyelv funkcionális egységeinek az egyértelműségét. Ennek az egyértelműségnek azonban nem okvetlenül igaz ítéletek formájában kell megjelennie. Ettől eltérően a köznyelv olyan szövegeket hoz létre, amelyek nem az adott objektum irányított elemzésével kapcsolatosak, hanem a konkrét kommunikációs szituáció szükségleteiből következnek, és ennek eredményeként a köznyelv funkcionális egységeit természetüknél fogva a poliszémia jellemzi. A szakszövegekhez hozzárendelhetjük: (1) a **felhalmozás**, (2) az **átadás** és (3) a **tudástökéletesítés funkcióját** is. Az első funkció sikeres alkalmazása többek között annak a megfelelő elméleti kontextusnak a rekonstruálási szükségszerűségét jelenti, amely az adott tudásmennyiséggel függ össze. Az átadás funkciója feltételezi a szakinformációnak az aktualizálását a vevőre. A tudástökéletesítés funkciója pedig a szakmai kommunikáció természetéből fakad, amelynek az alapvető feladata a tudás egyre újabb formuláinak a keresése.

A szakszöveg funkcióit, figyelembe véve konceptuális struktúráját, a megfelelő terminológiai egységek határozzák meg. A terminológiáról szóló szakirodalomban az elméleti és az empirikus terminusoknak tíz-egynéhány funkciót tulajdonítanak (Lukszyn 2001: 14–5), például: **denotatív funkciót** (a gondolat objektumának a jelölése), **didaktikai funkciót** (a didaktikai folyamat organizációja), **disztinktív funkciót** (az adott fogalom helyének a meghatározása a megfelelő fogalmi rendszer hierarchiájában), **információs funkciót** (a szakinformációk átadása), **instrumentális funkciót** (a szakmai munka eszköze), **kommunikatív funkciót** (a szakmai tudás kölcsönös cseréje), **kumulatív funkciót** (a szakmai tudás felhalmozása és tárolása), **nominatív funkciót** (az adott objektum közvetlen jelölése). Csak elméleti terminusok esetében viszont a következő funkciókról van szó: **diagnosztikai funkcióról** (a megállapított szakmai tudás minősítése), **explikációs funkcióról** (a terminológiai egységek jelentésének a magyarázása a meghatározott rendszer keretében), **gnoseológiai funkcióról** (a valóság jelenségeinek és tényeinek az azonosítása), **heurisztikai funkcióról** (az új kognitív modellek keresése és konstruálása), **ideológiai funkcióról** (az adott fogalmi rendszer függése az általános filozófiai alapállástól), **kognitív funkcióról** (a valóság azonosított jelen-

ségei és tényei modellálásának az eszköze), a **metodológiai funkcióról** (az adott fogalmi rendszer függése a kutatásban elfogadott metodológiától), **prognosztikai funkcióról** (a szakmai tudás minősítése a szükségletek tükrében), **szignifikációs funkcióról** (a fogalom jelölése a megfelelő szemantikai háló segítségével), **szisztematikus funkcióról** (az új alrendszerek létrehozása az adott terminológiai tár keretében).

Az elméleti és az empirikus terminusok az általuk betöltött funkciókra való tekintettel lényegesen különböznek egymástól. Az elméleti terminus nemcsak az intellektuális tevékenységnek az eredménye, hanem önmaga feltételezi az elméleti modellálást is, és így betölti a heurisztikai funkciót. Az elméleti és az empirikus terminusok megkülönböztetése az anyagi és az absztrakt objektumok megkülönböztetésén alapul. A terminusok az intellektuális műveletek objektumait jelölik, és ezért mindig a precízen vagy kevésbé precízen megfogalmazott elméletek jelrendszerei. Az adott elmélet precizitásának a hiánya főleg a kvázi terminusokban tükröződik, de néha olyan jelenségeket is létrehozhat, amelyek álterminusok vagy terminusokhoz hasonló szavak formájában jutnak kifejezésre. Ez utóbbiak jelentése nem a megfelelő rendszerből van levezetve. A szó ilyen jellegű „szemantikai függetlenségének” az eredménye az általa tartalmazott információs érték tetszőleges értelmezéséhez vezethet, és az értelmezésnek legfeljebb a fantázia szab határt. Tehát szigorúan vett szakmai tevékenységünkben nincs helye a kvázi vagy álterminusok használatának.

A szakszöveget, mint szakinformáció rögzítésének és átadásának a formáját bizonyos szerkezeti tömörség jellemzi, amelynek a koherenciáját a konnektorok funkciójában szereplő megfelelő grammatikai és lexikális nyelvi eszközök biztosítják. A szakszöveg szerkezeti modulja, azaz a tartalom kifejezésének a formája tükrözi a szakmai közlés belső logikáját. Hozzá kell tenni, hogy azoknak a kutatásoknak, amelyeknek a célja a szakszövegek univerzális tulajdonságainak a megállapítása, tekintettel kell lenniük a tudományos és kultúrparadigmák változásaira is. A szakszöveg koherenciája olyan tulajdonság, amely lehetővé teszi a szemantikai kapcsolatok hálózatára jellemző tipikus konceptuális komponenseknek a rekonstruálását. A szakszöveg szemantikai koherenciája olyan jelenségekben jut kifejezésre, mint például: (1) a **tematikus progresszió**, (2) az **egyes mondatok szinszemantikussága**, (3) ugyanazoknak a **terminusoknak a többszöri ismétlése**, (4) az **anafora** és a **katafora**. A tematikus progresszió a közlés tartalma alapvető komponensének a szintaktikai sor következő komponensébe történő áthelyezését jelenti ugyanebben vagy módosított formában. Az előző kifejezés tartalma adaptálásának az eredménye az adaptáló mondat szinszemantikussága, azaz a kontextustól való függőssége. Ha a szinszemantikus mondat közvetlen kapcsolatai a kontextussal sérülnek, akkor ez következképpen a szöveg destrukcióját okozhatja.

A terminológiai egységek ismétlése az anaforikus, illetve a kataforikus elemek mellett a szakszöveg szemantikai koherenciájának a fenntartását biztosítja. A szakszöveg oszthatósága a nyelvi közlés olyan tulajdonsága, amely a szakszöveg közös témának alárendelt egyes részeinek a szemantikai önállóságán alapul.

Formális szempontból a szakszövegben különféle egységeket különíthetünk el, de a szövegelmélet számára csak azok az egységek lesznek relevánsak, amelyek az adott szövegfajtában szerkezeti modulokat alkotnak. Az egyes szakszövegekben a modulok készletét a megfelelő előírások szabályozzák. Ezek a hivatalos okmányok kellékei.

Végezetül szeretném hangsúlyozni, hogy a technolektusok kizárólag a speciális kommunikációs célok elérését szolgálják, de, ahogy feljebb már volt róla szó, olyan képződmények, amelyek nélkülözhetetlenek a civilizációs fejlődés szempontjából. Az emberekben tudatosult az, hogy szaknyelvekkel nemcsak a műszaki és/vagy tudományos területek rendelkeznek, hanem bármely szakmai emberi tevékenység (alkotás) is. Ez a felismerés, különösen manapság, oda vezetett/vezet, hogy a technolingvisztika területén egyre intenzívebb kutatások vették kezdetét szerte a világon, és ennek eredményeképpen egyre több tudományos munka születik, bár nem mindegyikét illeti meg a „tudományos” jelző. A technolektusokat különféle szempontból elemzik, de különös fontossággal a következő kérdések bírnak:

- a szakszövegek lingvostatisztikai tipológiája;
- a technolektális univerzálék;
- a diszkurzív elemek szerepe az egyes technolektusokban;
- a szövegmodulok, mint a megfelelő kognitív stílus reprezentációjának a formája;
- a terminológiai tár konceptuális struktúrája;
- a funkcionális terminológiai paradigmák;
- a terminológiai lexikográfia metanyelve;
- a mai metalexikográfia axiómái és elméletei;
- az internyelvek szerepe a szakszövegek fordításában;
- a terminológiai szókincstárak harmonizációja;
- a szakszövegek lingvodidaktikai szempontból történő preparálása;
- a didaktikai terminográfia elvei stb.

Érdeemes hozzátenni, hogy a technolektusok közötti határok nem mindig élesek, és időben változhatnak ugyanúgy, mint bármilyen társadalmi jelenség, tehát dinamikus jellegük van. Az egyes szaknyelveket a szaktudományok szerint különböztetik meg, illetve a specifikus lexikális, grammatikai elemek és metanyelvi operátorok figyelembevételével. A nagyobb szakterületeken a kommunikatív tényezők alapján további osztályozásokat eszközölnek. Például megkülönböztetik a „jogi” és a „jogászi” szaknyelvet is a használati kritérium értelmében: az egyik oldalon a többszemélyes „jogalkotó” áll, a másikon pedig a jogászvilág képviselői, akik értelmezik a jogalkotó által létrehozott jogszabályokat és törvényeket, és ily módon alakítják ki a jogi normákat, a joggyakorlatot.

Észre kell venni azt is, hogy manapság egyre nagyobb társadalmi igény fogalmazódik meg a szaknyelvek oktatásával és a szaknyelvi fordítók/tolmacsok képzésével kapcsolatosan. Ez nemcsak az idegen szaknyelvekre érvényes, hanem az anyanyelvire is. Ez viszont új tantárgyak bevezetését implikálja az oktatási tanrendekbe.

SZAKIRODALOM

- Albrecht J., Baum R. (szerk.) 1992. *Fachsprache und Terminologie in Geschichte und Gegenwart*. Tübingen.
- Bańcerowski J. 2003. A szaknyelvek szerepe a civilizációs fejlődésben. *Magyar Nyelvőr*. 3: 277–83.
- Bősze Péter (alapító-főszerkesztő) 2002. *Magyar Orvosi Nyelv*. II. évf. 1. szám.
- Buhlmann R., Fearn A. 1987. *Handbuch des Fachsprachenunterrichts*. Unter besonderer Berücksichtigung naturwissenschaftlich-technischer Fachsprachen. Berlin et al.
- Bungarten T. 1981. *Wissenschaftssprache und Gesellschaft*. Auswahlbibliographie. Hamburg.
- Busse D. 1989. Sprachwissenschaftliche Terminologie. Verständlichkeits- und Vermittlungsprobleme der linguistischen Fachsprache. *Muttersprache* 99: 27–38.
- Cs. Jónás Erzsébet 2002. *Így működik a Word szövegszerkesztő* (A humán informatika verbális kommunikációja). Nyíregyháza.
- Gajda S. 1997. Polskie języki specjalistyczne dawniej i dziś. In: Arabski J. (szerk.). *Języki specjalistyczne*. Język biznesu. Wyższa Szkoła Zarządzania Marketingowego i Języków Obcych w Katowicach. Katowice.
- Гринев С. В. 1994. Терминоведение: итоги и перспективы. „Терминоведение”. Вып. 2.
- Гринев С. В. 1995. Введение в терминографию. Московский педагогический университет. Москва.
- Grucza F. 1991. Terminologia – jej przedmiot, status i znaczenie. In: Grucza F. (szerk.): *Teoretyczne podstawy terminologii*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wrocław.
- Grucza F., Kozłowska Z. 1994. (szerk.): *Języki specjalistyczne*. Materiały XVII Ogólnopolskiego Sympozjum ILS UW. Warszawa 9–11 stycznia 1992. Warszawa.
- Haugen E. 1950. The Analysis of Linguistic Borrowing. *Language* 26: 210–31.
- Hoffmann L. 1983. Fachtextlinguistik. *Fachsprache* Hft. 5: 2.
- Keszler Borbála 2002. A gyökerek: a magyar orvosi kifejezések eredete. *Magyar Orvosi Nyelv*. II. évf. 1. szám.

- Kielar B. Z. 1977. *Language of the Law in the Aspect of Translation*. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa.
- Klaudy Kinga–Kohn János (eds.) 1997. *Transfere necesse est. Proceedings of the 2nd International Conference on Current Trends in Studies of Translation and Interpreting. 5–7 September, 1996, Budapest, Hungary*. Scholastica, Budapest.
- Klaudy Kinga 1994. *A fordítás elmélete és gyakorlata* (második kiadás). Scholastica, Budapest.
- Kurtán Zsuzsa 2003. *Szakmai nyelvhasználat*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Лейчик В. М. 1994. Обоснование структуры термина как языкового знака понятия. *Терминоведение* 2.
- Lukszyn J. (szerk.) 1993. *Tezaurus terminologii translatorycznej*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Warszawa.
- Lukszyn J. 1998. Język specjalistyczny a myślenie zawodowe. *Przegląd Rusycystyczny*. Zeszyt 3–4.
- Lukszyn J. 2001. Termin i system terminologiczny w świetle praktyki terminograficznej. In: Jerzy Lukszyn (ed.): *Języki specjalistyczne. Metajęzyk lingwistyki*. Uniwersytet Warszawski. Katedra Języków Specjalistycznych. Warszawa.
- Lukszyn J. 2002. Uniwersalia tekstów specjalistycznych. In: Jan Lewandowski (szerk.): *Języki specjalistyczne. Problemy technolingwistyki*. Uniwersytet Warszawski. Katedra Języków Specjalistycznych. Warszawa.
- Malczewski J. 1993. *Szkolny słownik nauki o języku*. Warszawa.
- Nowicki W. 1985. Zarys metody pracy terminologicznej w wybranej dziedzinie wiedzy. *Zagadnienia Naukoznawstwa* Z. 3.
- Nyomárkay István 2001. Adalékok a horvát szaknyelv magyar és német mintáihoz. *Nyr.* 125: 225–32.
- Ohly Rajmund 2002. Procesy tworzenia się języków specjalistycznych (LSP) w językach afrykańskich. In: *Problemy technolingwistyki* Jan Lewandowski (szerk.): Uniwersytet Warszawski. Katedra Języków Specjalistycznych. Warszawa, 49–63.
- Pátrovics Péter 2000. Nyelvhasználat a bíróságon. *Magyar Nyelv* 1: 25–31.
- Pátrovics Péter 2001. A medicina nyelve. Szaknyelvi sajátosságok, kommunikációs stratégiák az orvos–beteg kapcsolatban. *Hungaro–Slavica*. ELTE, Szláv és Balti Filológiai Intézet, Budapest, 194–201.
- Porta Lingua* – 2003. Cikkek, tanulmányok a hazai szaknyelvoktatásról és – kutatásról. Debrecen.
- Rondeau G. 1984. *Introduction à la terminologie*. Montréal.
- Stoberski Z. 1974. Prace UNESCO i ISO nad terminologią naukową i techniczną. *Poradnik Językowy* Warszawa, 527–532.
- Suonuuti H. 1997. *Guide to Terminology*. Tekniikan Sanastokeskus (The Finnish Center for Technical Terminology). Helsinki.

Bañcerowski Janusz

SUMMARY

Bañcerowski, Janusz

On some characteristics of specialised languages and specialised texts

The special vocabulary and cognitive syntax of a concrete language for special purposes (= technolect) differ from those of general-purpose standard language in a number of respects. The latter has functions that are alien from languages for special purposes. The primary function of technolects is their **instrumental** function. In addition, they are characterised by **cognitive** and **communicative** functions. However, functions that lie at the heart of natural language, such as the **expressive**, **impressive**, and **poetic** functions, do not belong to the set of functions of technolects.

Special vocabularies are characterised by the principles of (1) **adequacy**, (2) **actuality**, and (3) **productivity**. The degree of adequacy is determined by the quantity of special knowledge involved, whereas that of actuality is determined by its quality. Productivity means the potential predicted for the given special branch of knowledge.

On the semantic plane, technolects are characterised by **monosemy**; on the morphological plane, by **simplification**, and on the stylistic plane, by **neutrality**. In addition, they are typically

characterised by (1) the **openness of the terminological stock**; (2) **orientation towards classical languages** in coining new terms; (3) and **susceptibility to conceptual refashioning of terms** due to various interdisciplinary connections.

Additional functions that can be attributed to special texts are those of (1) **accumulation**, (2) **transmission**, and (3) **knowledge improvement**. Successful application of the first of these means, among other things, the necessity to reconstruct the appropriate theoretical context that the given quantity of knowledge fits into. The function of transmission requires an actualisation of the specialised information to the given receiver. The function of knowledge improvement, in turn, stems from the nature of technical communication whose basic task is a quest for ever newer forms of knowledge.

The semantic coherence of specialised texts is expressed in phenomena like (1) **thematic progression**, (2) **synsemanticity** of the individual sentences, (3) **multiple repetitions** of the same terms, as well as (4) **anaphora** and **cataphora**.